

فصلنامه علمی، پژوهشی فقه و مبانی حقوق اسلامی سال یازدهم / شماره ۳ / پاییز ۱۳۹۷

بررسی مبانی و ابعاد فقهی حقوقی مسئولیت در ورزش

جعفر مؤذن رازیان*^۱، الهه مدادی نانسآ^۲ و ابراهیم حمزه زاده^۳

چکیده

علم حقوق با تمام جنبه های زندگی انسانی سروکار دارد. افزایش آگاهی های حقوقی جامعه ورزشی در راستای جلوگیری از وقوع حوادث ورزشی ضروری می باشد. حقوق ورزشی به مجموعه مطالبی اطلاق می شود که وظایف و مسئولیتهای قانونی همه کسانی را که با فعالیتهای ورزشی درگیر هستند، روشن می سازد. در این نوشتار، علاوه بر مبانی فقهی به بررسی مبانی حقوقی و کیفری امور ورزشی در جهت جلوگیری و کاهش حوادث و جرائم ورزشی از طریق بالابردن آگاهی های حقوقی جامعه ورزشی و مطلع نمودن این جامعه از پی آمدهای حقوقی تخلفات در ورزش از طریق آشنائی این قشر با قوانین مدون و منابع فقهی پرداخته می شود. به استناد قوانین ایران و منابع فقهی، در عملیات ورزشی مسئولیت کیفری با رعایت قوانین مرتبط، وجود نخواهد داشت ولی دلیلی وجود ندارد که مسئولیت مدنی را از عهده چنین شخصی خارج کنیم بلکه اگر ارکان مسئولیت مدنی در او وجود داشته باشد، طبق مواد مندرج در قانون مسئولیت مدنی او مسئول خواهد بود. در صورتی که خطای ورزشکار منجر به ضرب و جرح شود و ضارب مجبور به پرداخت دیه گردد، مسئولیت مدنی و کیفری اختلاط پیدا می کنند. بسیاری از حقوقدانان، بند ۱۵۸ از ماده ۱۳۹۲ را نیز رافع مسئولیت مدنی می دانند. نتایج این مقاله با استفاده از روش اسنادی و جمع آوری اطلاعات از روش کتابخانه ای و مطالعه کتب فقهی و حقوقی و مقررات فدراسیونهای ورزشی و برخی از قواعد فقهی چون اذن قانون گذار، اقدام و تحذیر و اصل برائت و قاعده لاضرر حاصل شده است.

کلید واژه ها: قوانین ورزشی، مبانی فقهی، مسئولیت کیفری و مدنی در ورزش

کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی. (نویسنده مسئول).

دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی رویدادها و سازمانهای ورزشی دانشگاه علامه طباطبائی تهران
کارشناس مسئول تربیت بدنی و سلامت، اداره آموزش و پرورش شهرستان عجب شیر.

۱- مقدمه

ورزش پدیده ای اجتماعی با خصوصیات بین المللی که بخش بزرگی از مردم جامعه به طرق مختلف با آن سرو کار دارند که این فعالیتها باعث ایجاد روابط حقوقی بین افراد مختلف جامعه می شود که تشدید رقابت ها و ازدیاد قدرت عمومی در ورزشکاران بخصوص در سطح قهرمانی گاهی شاهد حوادث ناشی از عملیات ورزشی می باشیم. بنابراین ورزش نیز مانند همه ی فعالیت های دیگر اجتماعی باید در چارچوب و نظم خاص قرار گیرد تا مفید فایده واقع شده و با سایر فعالیت های بشری هماهنگ گردد. در ایران نیز ورزش مورد توجه مقنن قرار گرفته تا جائی که در بند ۳ از اصل سوم قانون اساسی به تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح اختصاص یافته از طرفی در مورد مسئولیتهای ورزشی نیز بطور خاص در بند ۱۵۸ ق.م اسلامی و بطور کلی در قانون مسئولیت مدنی آمده است. اسلام نیز به ورزشکار به دیده احترام می نگرد زیرا در این دین الهی، هر عملی که انسان را در راه رسیدن به کمال یاری نماید، ارزشمند خواهد بود. توجه به امر ورزش هم در میان علمای متقدم و هم متاخر وجود داشته است. ابن سینا تربیت بدنی را به عنوان عنصر اصلی در سلامت فکری و جسمی معرفی کرده است. او در کتاب قانون، فصلی را به پرورش بدن و ورزش و اثرات آن اختصاص داده است که امروزه در دنیای غرب تحت عنوان اثرات ورزش بر بدن مورد توجه است. رهبرانقلاب در یکی از فرمایشات خویش فرمودند امر به ورزش امر به معروف است.

از جمله فقهای متقدم که در باب حقوق ورزشی نظراتی ابراز داشته اند؛ ابن قدامه در المغنی، شیخ طوسی در مبسوط، محقق حلّی در شرایع الاسلام، علامه حلّی در قواعد الاحکام و شیخ محمدحسن نجفی در جواهرالکلام هستند. البته با توجه به محدودیت رشته های ورزشی در گذشته که منحصر به تیراندازی، شنا، اسب دوانی بوده فتاوی نیز از نظر کمی محدود است ولی به لحاظ کیفی قابل استناد در اغلب رشته های ورزشی است. وجود چنین منابعی در حقوق اسلام ضمن این که قدمت موضوع رامشخص می نماید به اهمیت ورزشی و حوادث آن نیز اشاره دارد. (منتظری نجف آبادی، ۱۳۹۰، ص ۱۳)

در حقوق ورزش هدف بالابردن آگاهی های حقوقی جامعه ورزش، جلوگیری و کاهش حوادث ناشی از ورزش، تشریح وظایف و اختیارات مربیان ورزشی، ورزشکاران و مسئولین ورزشی، مطلع نمودن جامعه ورزشی از پی آمدهای حقوقی تخلفات در ورزش حفظ نمودن سلامتی جسمی و روانی و حیثیتی ورزشکاران و مربیان و نیز مصون داشتن مدیریت های ورزشی از مسئولیت های قانونی می باشد. قوانین کیفری و مدنی مانند هر فعالیت اجتماعی، در اینجا نیز نقش آفرین هستند، اما به دلیل ذات برخی فعالیت های ورزشی، نمی توان همه ی اجزای فعالیت های ورزشی را با قوانین عام مورد بررسی قرار داد. آنچه ما به عنوان حقوق ورزشی می شناسیم در حقیقت همین بخش است؛ یعنی کاربرد قوانین و مقررات عام در ورزش. (امینی صارمی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۸۷)

به لحاظ فراگیر بودن مسائل ورزشی و توسعه روزافزون رشته های ورزشی در دنیا و اینکه ورزش بالقوه متضمن خطرات کوچک و بزرگ برای ورزشکاران و سایر عوامل ورزشی است و با توجه به عدم آگاهی کافی ورزشکاران و مرتبطین ورزشی و اینکه در صورت بروز حادثه یا خطای ورزشی مسبب یا مقصر حادثه چه کسی می باشد و اینکه مسئولیت هریک از مرتبطین امور ورزشی به چه اندازه می باشد؟ به نظر می رسد بررسی مبانی و ابعاد فقهی حقوقی مسئولیت در ورزش به ارائه اطلاعات مفیدی در این زمینه منجر خواهد شد.

۲- سیر تحولات حقوق ورزشی در حقوق ایران

با توجه به این که حادثه از ورزش تفکیک ناپذیر به نظر می رسد، بنابراین باید تولد حقوق ورزش را همان زمانی دانست که انسان ها با ورزش آشنا شدند و ورزش را به عنوان یکی از نهادهای اجتماعی خود پذیرفتند اما کم و کیف آن در هر جامعه بستگی به سطح تمدن و فرهنگ آن جامعه داشته است. تا قبل از سال ۱۳۵۲ ورزش به شکل امروزی نبوده و مقررات ورزشهای موجود آن زمان بدلیل فقدان یک عدالت خانه منسجم و قوانین مدون تابع عرف و شرع بوده و هر حادثه ای در هر دادگاهی با توجه به میزان استنباط از عرف و شرع متأثر از سیاست، حکم ویژه ای صادر می شد. ولی از سال ۱۳۵۲ به بعد بموجب ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی حوادث ناشی از عملیات ورزشی را مشروط به اینکه سبب آن ورزش باشد جرم تلقی نشد. برای اولین بار در حقوق ایران حوادث ورزشی مشمول قانون خاص گردید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی متن ماده ۴۲ چون مغایرتی با اصول و موازین شرعی نداشت به همان صورت تنفیذ گردید با این قید که مقررات آن ورزش معارض با موازین شرعی نباشد و سرانجام در سال ۱۳۶۱، ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی با اضافه شدن جمله «و این مقررات با موازین شرعی، مخالفت نداشته باشد.» در بند ۳ ماده ۳۲ قانون مجازات اسلامی، ثبت گردید و بالاخره در سال ۱۳۷۰ به عنوان ماده ۵۹ در قانون مذکور، مضبوط شده است. در حال حاضر در بند ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ با تغییر جزئی در نگارش و شماره ماده قانونی، مستند معافیت یا محکومیت کیفری در حوادث ناشی از عملیات ورزشی است. اما در مورد مسئولیت مدنی حوادث ورزشی تاکنون قانون خاصی که به صراحت به ورزش اشاره ای داشته باشد تصویب نشده است و جبران خسارت ناشی از حوادث ورزشی با استناد به قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹، قانون مدنی و سایر قوانین، اصول فتاوی و عرف و عادت و قواعد فقهی حل و فصل می شود.

۲-۲- قوانین پیرامونی حقوق ورزشی

به طور کلی اگر بخواهیم قوانین موجود در ورزش را تقسیم بندی کنیم باید آن را به سه دسته ذیل تقسیم کنیم:

۱- قانون منع تبعیض (بند ۹ از اصل سوم قانون اساسی).

۲- قانون امنیت (اصل بیست و دوم قانون اساسی).

۳- بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

۴- قانون الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون بین المللی علیه آپارتاید در ورزش.

۵- منع شرط بندی (م. ۶۵۴ قانون مدنی).

۶- منع استفاده از مواد نیروزا (بند ۳۱ از ماده سوم اساسنامه کمیته ملی المپیک).

۲-۲-۲- قوانین حمایتی:

۱- تربیت بدنی رایگان (بند ۳ اصل سوم قانون اساسی) و بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

۲- برابری در پیشگاه قانون (اصل ۲۰ قانون اساسی)

۳- قانون تامین اعتبار احداث، توسعه ورزشی مصوب سال ۷۶

۴- قانون سازمان تربیت بدنی

۵- مقررات و دستورالعملهای حمایتی آموزش و پرورش

۶- مقررات و دستورالعمل های حمایتی وزارت علوم

۷- آئین نامه اجرائی ماده ۱۱ قانون تاسیس سازمان تربیت بدنی

۲-۲-۳- قوانین تنبیهی:

۱- آئین نامه انضباطی سازمان تربیت بدنی مصوب سال ۷۴

۲- آئین نامه های خاص فدراسیونهای ورزشی آماتوری ایران

۳- آئین نامه کمیته انضباطی مسابقات ورزش دانشگاهها و آموزش عالی کشور.

۳- مسئولیت کیفری ناشی از عملیات ورزشی

بعد از آنکه ورزش و تربیت بدنی به عنوان یک موضوع خاص به طور وسیع و گسترده مورد نظر عموم مردم جامعه قرار گرفت و از طرفی مراجعات مصدومان ورزش به دادگاهها کاملاً ایجاب می کرد که بین حوادث ورزشی و سایر حوادث تفاوت قائل شد که قانونگذار براساس بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی اعمال زیر جرم محسوب

نمی‌شود: "عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، مشروط بر این که سبب حوادث نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم مغایر با موازین شرعی نباشد." که بصورت مختصر به تشریح ماده ذکر شده می‌پردازیم.

در بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی صراحتاً بیان نشده است که شخص مرتکب ورزشکار باشد ولی با توجه به ماده که بیان داشته "حوادث ناشی از عملیات ورزشی" به این نتیجه می‌رسیم که طرفین عملیات ورزشی کسانی جز ورزشکاران نیستند، لذا هر کس که به انجام فعالیت های ورزشی بپردازد با رعایت سایر شرایط می‌تواند امتیاز این ماده ی قانونی استفاده کند در عملیات ورزشی اصل بر جرم نبودن اعمال موضوع بند ث ماده ۱۵۸ می باشد مشروط بر اینکه اعمال مذکور ورزشی باشد. منظور از عملیات ورزشی آن گروه از اقداماتی است که در چارچوب یک ورزش انجام می‌گیرد. به عبارتی دیگر عملیات ورزشی مزبور، هر فعالیت بدنی در قالب تمرین و مسابقه باشد که مطابق قواعد و عرف این وصف را به خود می‌گیرد. بدین ترتیب از بند ث ماده ۱۵۸ چنین برمی‌آید که جدای از آنکه این عملیات ورزشی الزاماً باید از سوی ورزشکاران صورت گیرد بلکه همچنین این عمل باید ورزشی باشد.

منظور از مقررات، اصولی که به صورت مدون در رابطه با عملیات ورزشی تنظیم گردیده و یا مقرراتی غیر مدون حاکم بر ورزشهای بومی است بدون این که مورد تأیید سازمان های دولتی قرار گرفته باشد ولی عرفاً مورد قبول مردم می باشد. اگر مجموع اعمال و حرکاتی به عنوان ورزش مورد قبول باشد لزوماً مقرراتی نیز بر آن حاکم است و با توجه به نص صریح ماده ی مذکور شرط اصلی برای موجه شناخته شدن حادثه ناشی از آن ورزش رعایت مقررات مربوطه خواهد بود مشروط بر این که با اهداف عالیه ورزش منطبق و موازی باشد. در ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ با رعایت مقررات مربوطه یک مصونیت قضائی به ورزشکاران اعطاء شده است. در فعالیت های اجتماعی، فرض اینکه رعایت مقررات، مانع تحقق حادثه خواهد شد و بروز نتیجه زیان بار ناشی از عدم رعایت مقررات مربوط بوده است. در حالی که چنین دیدگاهی در ورزش صادق نیست. به عنوان مثال به مشت زن اجازه داده می شود که با تمامی توان خود به حریف ضربه وارد نماید و یا به همین ترتیب است که در بعضی ورزشهای رزمی و یا به بازیکن فوتبال برابر مقررات این مجوز داده شده است که می تواند تمامی توان خود را در زدن ضربه به توپ به کار گیرد. حال اگر در چنین مواردی، حادثه ای روی دهد، نمی توان ورزشکاران مذکور را به صرف وقوع نتیجه زیان بار مجرم به حساب آورد بنابراین بدیهی است که مقنن چنین امتیاز بزرگی را به فعالیتی اعطاء کند که نقشی بی بدیل در توانمندی انسانها داشته باشد. (آقائی نیا، ۱۳۸۶، ص ۱۲۱)

هر ورزش اصولاً دارای یک مجموعه مدونی است که تحت عنوان قوانین یا مقررات تهیه و در اختیار فدراسیون یا هیأت ها قرار دارد. در این مجموعه ها معمولاً کلیه مقررات مربوط به زمین، بازیکنان، داوران، تخلفات و جرایم و

امثال آنها با دقت ذکر شده است. به عنوان مثال در قوانین بین المللی بسکتبال به تشریح انواع خطاها و از جمله خطاهای ورزشکاران پرداخته است مانند ایجاد مانع در دید حریف با حرکت دادن دست در جلو چشمان بازیکن، پریدن از پشت سر روی حریف برای گرفتن توپ. هر گاه حادثه بر اثر حرکات خطای ورزشکار باشد مسئولیت قانونی کامل بر عهده او خواهد بود و همانند یک مجرم عادی که در خارج از زمین ورزشی مرتکب جرمی می شود مجازات خواهد شد. بدیهی است اقدامات غیر ورزشی که در حین فعالیت ورزشی انجام می گیرد مانند: فحاشی یا کتکاری ورزشکاران قابل طرح در حقوق ورزشی نیست. مرتکب تحت عنوان مجرم عادی قابل مجازات است. نه ورزش و نه اماکن ورزشی اصولاً وسیله ای برای مصونیت ورزشکار متخلف نیست. حوادث ناشی از عملیات ورزشی گاهی بر تمامیت جسمانی و روانی اشخاص تاثیرگذار می باشد که از ایراد ضرب ساده شروع و تا شکستگی، نقص عضو، کاهش قدرت عضو، زوال عقل و قتل ادامه می یابد و گاهی بر اموال اشخاص صورت می پذیرد و بدین ترتیب موجب اضرار به دیگری می گردد. (زنگنه، ۱۳۹۰، ص ۹۱)

باید گفت شرع ما برگرفته از قرآن، سنت و فقه است و فقها با استناد به آیه شریفه (۱۹۵) سوره بقره که می فرماید: ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکه (خود را به دست خود به هلاکت نیندازید) بیان می دارند که بازی های و رقابت های غیرشرعی مثل کشتی کج که منجر به ایذاء به نفس و ایذاء به غیر باشد مرتکب جرم شده است. تدوین کنندگان قانون مجازات اسلامی، تعریف یا مصادیق موازین شرعی را مشخص نکرده اند. بدین ترتیب بر قاضی و محاکم کیفری است که چهارچوب موازین شرعی محدود کننده مقررات حاکم بر عملیات و مسابقات ورزشی را شناسایی کرده تا در برخورد با حوادث ورزشی بتواند عملیات مشروع و منطبق با موازین شرعی را تشخیص دهد و سپس در صدور حکم اقدام نماید و دادگاه هیچ الزامی به پذیرش نظر دستگاه ورزشی ندارد.

۴- مسئولیت عناصر ورزشی

۴-۱- مسئولیت ورزشکاران

بازیکنان، اگر در محل ویژه ی ورزش به بازی پردازند و قواعد آن بازی را رعایت کنند، هیچ مسئولیتی در برابر تماشا کنندگان در معرض خطر ندارند. زیرا، از آنان جز رفتار متعارف نمی توان انتظار داشت. وانگهی، بطور معمول هیچ رابطه حقوقی میان بازیگران و تماشا کنندگان وجود ندارد تا ایمنی گروه تماشاگر را به عهده بازیکنان نهاد. اگر بازیکنی در محلی خارج از زمین بازی به تمرین یا مسابقه پردازد و به دیگران صدمه بزند، مسئولیت دارد در صورتی که محل استقرار تماشاگران نامناسب باشد و در اثر اصابت توپ یا رم کردن اسب سواری آسیب ببینند، باید برگزار کنندگان مسابقه را مسئول شمرد. گاه نیز خطای تماشاگر خطر آفرین است و صدمه ایجاد شده بیش از هر چیز به تقصیر او نسبت

داده می شود. به عنوان مثال، تماشاگر هیجان زده ای که به داخل زمین فوتبال می دود و در اثر برخورد بازیکنان صدمه می بیند، نمی تواند اثر این اقدام خود را به دوش بازیکنان نهاد. (صالح ولیدی، ۱۳۸۵، ص ۲۱۳)

۴-۲- مسئولیت مربیان

در فقه آمده است که، اگر کسی فرزند صغیر خود را برای فراگرفتن شنا به دیگری بسپارد و فرزند غرق شود، معلم مسئول است، زیرا فرزند را به او سپرده است تا در نگاهداریش احتیاط کند و غرق او دلیل بر این است که در حفاظت تقصیر کرده است. ولی در موردی که فرزند کبیر است، در صورتی مربی مسئول است که تقصیر کرده باشد. درباره ی مسئولیت مربی صغیر تردیدهایی هم شده است و بعضی آن را منوط به اثبات تقصیر مربی کرده اند و بعضی دیگر، به دلیل متعارف بودن این اقدام و هدف مشروع تعلیم، که به مصلحت طفل هم می شود، مربی را ضامن نشمرده اند. جمعی هم مسئولیت را مطلق شمرده اند. ولی آنچه طرفدار بیشتری دارد، اعتقاد به مسئولیت مطلق معلم شنا در مورد کودک و مسئولیت مقید به تفریط او درباره بالغ و رشید است. در این بحث که تعهد به حفاظت در مورد رشید و عاقل تعهد به وسیله است، تردید کمتری دیده می شود و تنها گروه اندکی به ضمان مطلق مربی در هر حال نظر داده اند. تردید و احتمالها بیشتر درباره ی تعلیم به کودکان است که آیا باید تعهد را به نتیجه شمرد یا به نگاهداری و مواظبت؟ و دیدیم که مشهور تمایل به تعهد به نتیجه و مسئولیت مربی دارد. برای یافتن پاسخ درست، باید توجه داشت که این پرسش به مسأله احراز انتساب تلف به فعل مربی و ورزشکار باز می گردد. در موردی که غرق نوآموز به فعل یا تفریط مربی منسوب است، مانند کودکی که در اختیار مربی قرار می گیرد و به دستور و تعلیمهای او چشم دارد، فرض این است که مربی توان پیشگیری از وقوع حادثه را دارد و اگر اتفاقی رخ دهد ناشی از تفریط او است. در چنین موردی تعهد حفاظت به نتیجه متوجه است. پس در صورت غرق کودک مربی ضامن است، مگر این که حادثه را به عمل احتراز ناپذیر و پیش بینی نشده نسبت دهد و آن را اثبات کند، به ویژه که برحسب ظاهر در این گونه قراردادها خطر غرق شدن طفل پذیرفته نشده و مربی برائت از ضمان به دست نیاورده است. ولی، در فرضی که نوآموز بالغ و رشید است از خود ابتکار دارد و مطیع و کارگزار محض مربی نیست و تعلیمهای او را به انتخاب خود به کار می بندد، دیگر نمی توان ادعا کرد که غرق او در هر حال به فعل و تفریط مربی نسبت داده می شود، زیرا احتمال دارد نوآموز، با علم به خطرناک بودن فعل، خود را به خطر افکند و مواظبتهای متعارف در این سنخ از ورزش نیز نتواند سلامت او را تضمین کند. در نتیجه، باید گفت غرق به خود او منسوب است، مگر این که ثابت شود بی مبالاتی در مواظبت و تعلیم سبب وقوع حادثه بوده است. به بیان دیگر، تعهد مربی ناظر به مواظبت است نه سلامت. (فروغی پور، ۱۳۸۸، ص ۱۳)

۴-۳- مسئولیت مدیران ورزشی

از دیدگاه حقوق ورزشی، مدیر ورزشی به کسی اطلاق می شود که «به هر نحوی از انحاء در اداره امور ورزشی چه از باب نیروی انسانی و چه در موضوع امکانات و تجهیزات وظیفه رهبری و نظارت را به عهده گرفته است و قصور او در انجام وظیفه اش چنانچه موجب وقوع حادثه گردد مسئولیت جزائی آن مدیر را به همراه خواهد داشت. اگر حادثه ای برای تماشاگر رخ دهد، اشخاص مختلفی از جمله مدیر ورزشگاه نیز می تواند ضامن باشد، این موضوع بستگی دارد به صورت جلسه هایی که در آن تقسیم وظایف شده است، اگر چنین چیزی نباشد، در درجه اول، مسئولیت با مدیر ورزشگاه است. ولی در مسابقات بزرگ معمولاً یک دستورالعملی است که هر بخشی از مدیریت ها مسئولیت مشخصی دارد و در صورت وقوع حادثه باید بررسی شود که علت وقوع حادثه چه بوده است، بنابراین به طور کلی نمی توان گفت مدیر ورزشگاه مسئول است، باید بررسی شده و تقصیر افراد محرز شود. راجع به تماشاگران باید گفت که وقتی آنها وارد ورزشگاه می شوند، به طور کلی حوادث طبیعی ناشی از رویداد ورزشی را می پذیرند، یعنی کسی که بلیط میخرد و در قسمت تماشاگران می نشیند، پذیرفته است که ممکن است تویی سرگردان به او اصابت کند، اما با این حال مدیریت ورزشگاه در قبال آنها مسئول است. یعنی باید جایگاه ها ایمن باشد، ما شاهدیم که در نقاط مختلف دنیا، گاهی سقوط می کند و چند صدف کشته می شوند، در اینجا مدیر ورزشگاه مسئول است، که باید با بازدیدهای دوره ای از این حوادث جلوگیری می کرده است حوادث بیرون ورزشگاه به حقوق ورزشی ارتباطی ندارد. فرض کنید مشکلات ناشی از تردد اتومبیل ها و خساراتی که به وسایل نقلیه عمومی وارد می شود یا تماشاگری که در بیرون از ورزشگاه مصدوم می شود، به جامعه ورزش، مدیریت ورزشی و در نتیجه حقوق ورزشی مربوط نیست، تماشاگران از وقتی وارد ورزشگاه می شوند، موضوع حقوق ورزشی واقع می شوند، به هنگام مسابقات بزرگ، حضور آمبولانس نه تنها برای ورزشکاران، بلکه برای تماشاگران هم ضروری است، تجهیزاتی که در ورزشگاه است مثل آب آشامیدنی باید مورد توجه واقع شود، پس اگر در ورزشگاهی به این امر توجه نشود و تماشاگران به خاطر استفاده از آب غیر بهداشتی مسموم شوند، مدیریت ورزشگاه ضامن است و مسئول برگزاری مسابقه باید جوابگو باشد. تماشاگر اجازه دارد در ورزشگاه تیم خودش را تشویق کند ولی به هیچ وجه در قبال تخلفات مجرمانه اش از مصونیتی برخوردار نیست، توهین کردن، پرتاب سنگ، ضرب و جرح، اینها همه اعمال مجرمانه است، چه در ورزشگاه و چه بیرون. تماشاگر اجازه دارد در ورزشگاه تیم خودش را تشویق کند ولی به هیچ وجه در قبال تخلفات مجرمانه اش از مصونیتی برخوردار نیست، توهین کردن، ضرب و جرح، اینها همه اعمال مجرمانه است، چه در ورزشگاه و چه بیرون. یعنی تماشاگر فقط در چارچوب مقررات اجتماعی مجاز است تشویق کند، بنابراین بکار بردن کلمات موهن، فحاشی بدون تردید جرم است و مرتکب قابل مجازات است، صرف آمدن به ورزشگاه هرگز به معنی مصونیت از این گونه مسئولیت ها نیست. (پارمحمدی و اوصالی، ۱۳۹۲، ص ۳۳)

۴-۴- مسئولیت داوران ورزشی

داوران گروهی از مدیران ورزشی هستند که وظیفه اداره ی بازیها به عهده آنان است. اما اداره بازی یک مفهوم عام و کلی است که قضاوت یکی از ارکان آن محسوب می شود و لذا انحصار مسئولیت داوران به تشخیص خطا، یک عقیده نادرست است. داوران از ارکان مهم ورزش محسوب می شوند که عملکرد آنها نقش تعیین کننده ای در میداین ورزشی و چه بسا در نظم عمومی جامعه دارد. قضاوت داور در ورزش از نظر فنی موضوع بررسی های حقوقی قرار نمی گیرد و اصولاً داوری بد یا خوب تا آنجا که منجر به حادثه و یا ضرر و زیان مالی و یا لطمه به حقوق قانونی دیگران نشود از شمول حقوق ورزشی خارج است. بنابراین تعامل حقوق با داوری در ورزش موکول به آن است که رابطه سببیتی میان قضاوت داور و نتیجه خلاف قانون احراز گردد تا بتوان در باب مسئولیت کیفری یا مدنی او بررسی نمود. درعین حال آنچه مسلم است عدم مصونیت داوران از پیگردهای قانونی است و هر کس که از عملکرد داور در زمین ورزش متحمل صدمه جانی، مالی و غیره شود حق تعقیب قانونی آنها را خواهد داشت. اداره امور ورزش ها در میداین به استناد مقررات هر ورزش منحصراً با داور است او باید با توجه به اختیارات وسیعی که دارد برحاکمیت مقررات پای فشارد و در صورتی که درانجام وظیفه به هر علتی از قبیل بی اطلاعی از مقررات، بی توجهی به عدم اجرای مقررات از سوی ورزشکار و امثال آنها قصور کند و حاصل تقصیر او صدمه به حقوق قانونی دیگران باشد ضامن و پاسخگو خواهد بود. به موجب قوانین جزایی و حقوقی هیچکس نمی تواند از عواقب تخلف قانونی خود خواه عمدی باشد، خواه غیر عمدی مصون بماند و داوران نیز همانند سایر افراد جامعه درقبال هرگونه بی احتیاطی درانجام وظایف خود ضامن خواهند بود. (قاسم پور، ۱۳۷۶، ص ۴۷)

۴-۵- مسئولیت برگزار کنندگان مسابقات:

عده ای از صاحب نظران علم فقه و حقوق معتقدند که تماشاگران با حضور در میدانهای ورزشی خطرناک، به استناد قاعده فقهی اقدام و به طور ضمنی آثار احتمالی این عمل خویش را پذیرفته اند. ولی، این استدلال تنها ممکن است در صورت حضور رایگان تماشاگران وجهی از اعتبار را داشته باشد. به طور خلاصه، پیش بینی وسایل احتراز خطر، تعهد عام هر برگزار کننده ای است، خواه از تماشاگران پولی بگیرد یا آنان را رایگان بپذیرد. جز این که، در صورت اخیر، مسئولیت برگزار کننده ناشی از قرارداد نیست و ناشی از تقصیر ایجاد خطر است. ولی در فرض شایع فروش بلیط برای دیدن مسابقه، بی گمان این شرط ضمنی وجود دارد که ایمنی آنان به هنگام تماشای بازیها حفظ خواهد شد. رویه دادگاهها در کشور مان نیز به بر این اصل استوار است که تعهد فروشنده ی بلیط، در برابر پولی که می گیرد، تأمین سلامت خریدار در برابر خطر ناشی از تماشای مسابقه است. به بیان دیگر، بنای دو طرف بر تأمین این نتیجه است نه تمهید وسایل و مواظبت برای احتراز از خطر. پس مسئولیت هر صدمه ای که تماشاگر ببیند بر عهده

طرف قرارداد است، مگر این که ثابت کند ناشی از قوه قاهره یا خطای تماشاگر و تجاوز به نظام برقرار شده بوده است. (ادرم، ۱۳۸۹، ص ۱۰۲)

۴-۶- مسئولیت تولید کنندگان و فروشندگان لوازم ورزشی

وسایل ورزشی با پیشرفت صنعتی جوامع از فن آوریهای پیچیده برخوردار گردیده است در هر کشور تعداد بیشماری در پرتو ساخت و تولید لوازم و اسباب روزی ارتزاق می کنند و صاحبان سرمایه از این طریق سودهای کلان بدست می آورند. ورزش از خطرناکترین فعالیت های اجتماعی است و بسیاری از حوادث آن غیر قابل جلوگیری است، ولی بخشی از حوادث آن ناشی از نقص وسایل ورزشی است. اگر حادثه، ناشی از وسایلی مثل بارفیکس، وزنه، دوچرخه و... باشد، هم سازنده و هم فروشنده مسئولند. در عین حال خریدار هم اگر مدیر ورزشی باشد یا معلم ورزش باشد و به رغم اطلاع از این اشکالات، به خاطر مثلاً صرفه جویی، وسیله ای غیر مرغوب بخرد و مثلاً به خاطر شکستن میله بارفیکس ورزشکار سقوط کرده و فوت بکند، همه ی این افراد بر حسب مورد، ضامن و پاسخگو هستند. وسایل ورزشی را باید مطابق استانداردهای علمی بفروشند و شرایط استفاده از آن را به مصرف کننده به طور کامل ابلاغ کنند. مثلاً در بروشورهایی اعلام کنند که حداکثر وزنی که این میله بارفیکس تحمل می کند، یکصد کیلوگرم است که افراد سنگین تر از آن استفاده نکنند. این قاعده از ماده یک قانون مسئولیت مدنی قابل استنباط می باشد. (آقائی نیا، ۱۳۸۶، ص ۸۶)

۴-۷- مسئولیت پزشکی ورزشی

یکی دیگر از افرادی که در دایره فعالیت های ورزشی می تواند مسئولیت داشته باشد پزشک تیم است. پزشک تیم، پزشکی است متعهد به ارائه خدمات حرفه ای طبی به ورزشکاران که تمام یا قسمتی از دستمزد او توسط موسسه یا یک شخص حقوقی به جز بیمار یا خانواده او تأمین می گردد. پزشک تیم نیز در صورت عدم انجام وظایف قانونی و قرار دادی خود مسئول واقع می گردد. با توجه به طرف قرار داد بودن پزشک با باشگاه و مسئول و متعهد بودن او در مقابل ورزشکار، مبحث تحلیلی حقوقی در باب قراردادها و ایجاد حق به نفع ثالث را مطرح می کند. انتخاب و استخدام پزشکی که در طب ورزشی مهارت ندارد یک اقدام بی احتیاطی محسوب می شود و در صورت بروز حادثه ناشی از قصور پزشک، مدیر باشگاه مشترکاً به جبران خسارت همراه با پزشک مسئول است. درحالتی دیگر در خصوص دوپینگ ورزشکاران، گاهی اوقات ورزشکار خودش رأساً این کار را انجام می دهد که در این صورت خودش فقط ضامن است. ولی گاهی اوقات ممکن است که این عمل را به هدایت پزشک تیم و یا مربیان انجام دهد که در چنین صورتی اگر ثابت شود آن ها هم دست اندرکار بوده اند، مقررات ضمانت اجرایی درمورد آن ها نیز اعمال می شود. اما اگر ورزشکار به خاطر دوپینگ صدمه ببیند، در این صورت اگر خودش رأساً اقدام کرده باشد که کسی

ضامن نیست و اگر پزشک تیم او را هدایت کرده باشد، ممکن است که به اتهام ارتکاب جنایت به شکل تسبیب و یا سبب اقوی از مباشر مجازات شود. (شکری، ۱۳۷۸، ص ۶۳)

۵- تقسیم بندی جرایم ورزشی از لحاظ زمان وقوع آن

۵-۱- جرائم آنی: جرمی است که تحقق آن مستلزم زمانی و تکرار عمل نیست و جرم در یک لحظه شکل می گیرد. مانند درگیری در زمینهای ورزشی که منجر به قتل یا ضرب و جرح ورزشکار دیگری شود.

۵-۲- جرائم مستمر: جرایمی هستند که عنصر مادی آن توسط ورزشکار در طول زمان استمرار می یابد و این استمرار نشان دهنده قصد مجرمانه مرتکب می باشد مانند سرقت اموال متعلق به سایر ورزشکاران در طول یک دوره مسابقات.

۵-۳- جرائم به عادت: جرایمی هستند که تکرار حداقل دو بار عمل مجرمانه (عنصر مادی) شرط تحقق جرم می باشد. مانند ورزشکاری که اعتیاد به مصرف مواد نیروزا دارد.

۵-۴- جرائم مرکب: جرایمی هستند که عنصر مادی آن ها از چند رکن تشکیل می شود. مانند ورزشکاری که در داخل کشور در اعزام به مسابقات برون مرزی مرتکب قسمتی از یک جرم می شود و در کشور مقصد برای انجام مسابقه خود قسمت های دیگر جرم را نیز مرتکب می شود مثل تهیه مواد نیروزا در داخل کشور و فروش آن در باشگاه های ورزشی (خارج از کشور) محل مسابقه.

۵-۵- جرائم عقیم: زمانی که ورزشکار، مربی یا مدیر ورزشی به واسطه عدم مهارت خود یا یک علت اتفاقی غیرقابل پیش بینی نتیجه ای از عمل خویش نمی گیرد یا همان مدیر یا مربی ورزشی با داشتن قصد مجرمانه و تهیه مقدمات شروع به اجرای جرم می کند و تمام کوشش خود را برای رسیدن به نتیجه به کار می گیرد ولی بنا به عللی مانند نداشتن مهارت، دقت و یا حوادث غیر مترقبه نتیجه ای به دست نمی آورد مانند اینکه تماشاگران یک مسابقه ورزشی مواد آتش زا را در محلی از ورزشگاه یا سکوی تماشاچیان به منظور ایجاد حریق گذاشته و کافی است کبریتی روشن کند و روی آن بیاندازد تا انفجار صورت گیرد از قضا قبل از آن که شعله ای آتش به مواد آتش زا سرایت کند و حریق روی دهد، باران می بارد و باروت رطوبت به خود گرفته و همین امر موجب رفع خطر می شود.

۶- مبانی نظری عدم مسئولیت کیفری ناشی از عملیات ورزشی

مفهوم عملیات ورزشی از دیدگاه حقوق جزا با مطالعه بند ۱۵۸ ماده ۱۳۹۲ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ چنین استنباط می شود که هدف قانونگذار جرم ندانستن حوادثی است که از عملیات ورزشی حاصل می شود بنابراین آنچه اهمیت دارد ورزشکار بودن، انجام فعالیت ورزشی و رعایت مقررات ویژه هر ورزش می باشد عمل باید ورزشی باشد یعنی مقررات خاص آن ورزش آن حرکت و عمل را ورزشی بشناسد. پس هر حرکتی که از سوی ورزشکار در حین فعالیت ورزشی سر بزند لزوماً عمل ورزشی محسوب نمی گردد مانند: فحاشی، ایراد ضرب و جرح پس اولاً از ناحیه ورزشکار به مفهوم عام انجام گیرد ثانیاً در حین فعالیت های ورزشی باشد. ثالثاً، عمل از نظر مقررات خاص آن ورزش در زمره حرکات ورزشی باشد و البته آن ورزش از سوی سازمان ورزش مجاز محسوب گردد. به علت طبیعت تند و خشن برخی از ورزشها، گاه به یک یا چند نفر از بازیکنان آسیب وارد می شود و حتی ممکن است به فوت شخص مصدوم بیانجامد. آیا می توان مرتکب را مجازات کرد؟ هر یک از علمای حقوق در تحلیل چگونگی جرم نبودن حوادث ورزشی نظراتی را ابراز داشته اند این نظرات در چهار دسته عنوان شده است:

۶-۱- نظریه اول: نظریه مبتنی بر عدم وجود قصد مجرمانه:

عده ای کوشش کرده اند حوادث ناشی از انواع ورزشها بلاخص ورزشهای خشن را به لحاظ فقدان قصد مجرمانه غیر قابل مجازات بدانند. در سال ۱۹۱۲ رایبی از یکی از دادگاههای فرانسه صادر شده که طبق آن «جرائم معمولی ضرب و جرح به لحاظ احساس کینه ای است که مهاجم نسبت به طرف مقابل دارد، در حالی که این احساس کینه برای یک بازیکن فوتبال... وجود ندارد و این بازیکن فقط کار و وظیفه ی خود را انجام می دهد. این نظریه مبتنی است بر عدم وجود کینه برای ورزشکار در هنگام ایراد ضربه به بازیکن دیگر در حین ورزش، بدین معنا که ورزشکار در حین ورزش کینه ای نسبت به ورزش کار مقابل خود ندارد و وی فقط وظیفه خود را انجام می دهد بنابراین وارد کردن ضربه یا جراحات به بازیکن مقابل جرم نیست. (آقائی نیا، ۱۳۸۶، ص ۱۱۱)

ولی به این نظریه انتقاداتی نیز وارد شده است که ((به این مطلب این انتقاد وارد است که هر چند ممکن است کینه و احساس آن ابتدا برای بازیکن وجود نداشته باشد ولی در عمل می بینیم که بازیکن ها عملاً به خصوص اگر احساس شکست کنند، مبارزه خود را تغییر می دهند و عمداً به ایراد ضرب و جرح می پردازند. (نوربها، ۱۳۸۵، ص ۵۵)

این نظریه قابل تردید است زیرا وقتی مبارزه ورزشکاران به اوج شدت برسد گاهی حس کینه و خشم در بین ورزشکاران شعله ور می شود.. (علی آبادی، ۱۳۸۵، ص ۲۷۳)

پس می توان گفت ایرادات وارده بر این نظر، صحیح است چون قانونگذار با وضع بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ عنصر قانونی را مد نظر داشته نه عنصر معنوی را.

۶-۲- نظریه دوم : نظریه مبتنی بر اجازه قانون و عرف و عادت :

«رویه قضایی جراحات ناشی از ورزشها را به شرط مطابقت با مقررات بازیها با اجازه سنت توجیه می کنند.» (استفانی و همکاران، ۱۳۷۷، ص ۱۳). دلیل حقیقی و واقعی عدم مجازات ورزشکاران این است که در واقع قوانین و عرف و عادت اجازه چنین اعمالی را در موقع بازی داده و به علت ورود ضربات ، بازیکن قابل تعقیب نیست . عرف ورزشی نیز از جمله منابع حقوق ورزشی است . در مسئولیت مدنی این که چه عملی تقصیر است. عرف ورزشی معین می کند . قصد و عمد و خطا را در ورزشها عرف ورزش تعیین می کند . سیستمهای نقل و انتقال بازیکن نیز تا حد فراوانی از عرف و عادت میان باشگاهها و بازیکن سرچشمه گرفته است . شاید بهترین دلیل این ادعا تقلید دیگر کشورها از عرفهای حاکم بر سیستمهای نقل و انتقالات بازیکن از همدیگر باشد

قوانین و عرف و عادت هم اگر اجازه ی چنین ورزشهایی را داده و حتی تشویق هم می کند ، به علت حفظ دفاع ملی است که آنها را مشروع شناخته است اما اگر بازیکنی در هنگام بازی، قواعد و مقررات را نادیده گرفته باشد به علت ضربات وارده خطا کار است و چون بی احتیاطی کرده قابل تعقیب بوده و در اینجا نمی توان به قوانین و عرف و عادت استناد جست. (محسنی، ۱۳۸۲، ص ۲۷)

۶-۳- نظریه سوم : نظریه مبتنی بر اجازه ی قانون و آداب و رسوم اجتماعی :

قانون اساسی ورزش را یکی از اساسی ترین ابزارها برای تربیت انسانی کریم، با ارزش های والای انسانی، آزاد و مسئول در برابر خدا می داند و با توجه به این قانون عادی باید از اصول و سیاست های کلی ترسیمی در قانون اساسی تبعیت نماید، قانون عادی، حوادث ناشی از عملیات ورزشی را جرم محسوب نمی کند و در واقع به این دیدگاه که ورزش وسیله ای برای نیرومندی نسل است، عینیت می بخشد. تصویب بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی از نظر قضایی رافع بسیاری از معضلات و نابسامانیها و درعین حال یک بیمه کامل است. بنابراین عده ای از حقوقدانان معتقدند که نفع اجتماعی ایجاب می کند که صدمات استثنایی ناشی از عملیات ورزشی وقتی ضمن رعایت موازین و مقررات ورزشی حادث شود از شمول مقررات جزائی خارج اند. به عبارت دیگر این ماده یک مصونیت قضایی به ورزشکار اعطاء کرده است و این امتیاز کوچکی نیست. (امینی صارمی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۳۰)

۶-۴- نظریه چهارم : نظریه مبتنی بر رضایت مجنی علیه

برخی معتقدند که بدون تردید شرکت اختیاری صدمه دیده در مسابقات ورزشی، دلیل بر قبول ضمنی خطرات ناشی از حوادث ورزشی تلقی خواهد شد. قبول رضایت به عنوان یکی از مبانی موجه دانستن حوادث ناشی از عملیات ورزشی به منظور ایجاد انگیزه در میلیون‌ها جوان برای روی آوردن به ورزش برای این بوده که نسلی شجاع و با نشاط داشته باشیم زیرا قانونگذار به خوبی می‌دانسته که تعالی جامعه جز در پرتو چنین انسان‌هایی مقدر نیست. قانونگذار با علم به این که حادثه با ورزش قابل تفکیک نیست و حتی به رغم رعایت همه موازین و مقررات باز ممکن است صدمه‌ای محقق شود با بینشی بسیار متعالی، حساب ورزش را از همه امور جدا ساخته و حوادث آن را جرم محسوب نمی‌کند. درعین حال می‌خواهد بگوید که ورزش یک فعالیت مبتنی بر تمایل است و هیچ اکراه و اجباری در آن نیست. کاردوزو» یکی از بزرگترین حقوق‌دانان آمریکا در یک ضرب‌المثل همین دیدگاه را به بیانی دیگر گفته که «ترسو می‌تواند در خانه بماند» و مفهوم مخالفت آن این است که در صورت مشارکت در فعالیت ورزشی علی‌الاصول نخواهد توانست به نتایج زیان‌باری که در چارچوب مقررات حاصل شده باشد اعتراض کند. از آن جایی که حتی اگر همه قوانین رعایت شود، وقوع رخداد‌های خطرناک از ورزش قابل تفکیک نیست لذا قانونگذار، حوادث ورزشی را جز در مواردی که خلاف مقررات شرعی و قانونی است، جرم ندانسته است. زیرا در ورزش، باب اکراه و اجبار مسدود است. (صالح ولیدی، ۱۳۸۵، ص ۱۸۹).

این مطلب نیز قابل انتقاد است، زیرا اولاً رضایت مجنی علیه مشخص نیست، ثانیاً که قانون باید در هر مورد روشن باشد و نمی‌توان ابهام را در این زمینه پذیرفت، ثالثاً رضایت مجنی علیه به طور کلی از علل موجهه جرم محسوب نمی‌شود مگر در موارد استثنایی.

در نهایت نظریه مورد پذیرش در حقوق ایران، با توجه اجماع ضمنی موجود در دکترین حقوقی کشورمان و نظر نگارنده مقاله، نظر دوم است، زیرا اگر بازیکن در حدی که قانون و عرف و عادت اجازه داده باشد آسیبی به طرف مقابل وارد کند، مورد تعقیب قرار نمی‌گیرد ولی اگر عمداً آسیب رساند مورد تعقیب است.

۷- مسئولیت مدنی ناشی از عملیات ورزشی

اجرای قواعد عمومی مسئولیت در حقوق ورزشی بسیار دشوار می‌نماید «در تعیین خطای ورزشی به نظر می‌رسد رفتار ورزشکار آگاه و محتاط و جوانمرد در شرایطی که فعل زیان‌بار واقع می‌شود معیار خوبی باشد» فرض می‌کنیم مهاجم فوتبال در شرایط تک به تک با دروازه بان تیم حریف قرار دارد به علت شتاب خود و حرکت دروازه بان به سمت توپ وی محتملاً قادر نیست که توپ را به سمت دروازه شلیک کند. لذا از میان شلیک احتمالی توپ و برخورد قطعی با دروازه بان کدام را باید انتخاب کند. به نظر می‌رسد که با توجه به رفتار یک ورزشکار آگاه و محتاط عدم شلیک توپ و پریدن از روی دروازه بان بهترین راه حل باشد اگر در این شرایط مهاجم این اعمال را

انجام ندهد وی مرتکب خطای ورزشی شده است. ماده یک قانون مسئولیت مدنی که یکی از منابع مهم در این مورد است مقرر می‌دارد: «هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا هرحق دیگر که به موجب قانون افراد ایجاد گردیده لطمه ای وارد نماید که موجب ضررمادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود خواهد بود».

در محیط ورزشی چنانچه ورود خسارت به شخصی در نتیجه تقصیر باشد فردی که دچار تعدی یا تفریط شده، مسئول است و در صورت امکان باید به گونه ای جبران خسارت کند که وضعیت خسارت دیده به وضع سابق برگردد. همچنین معلم ورزش نسبت به دانش‌آموزان نابالغ در صورت تقصیر ضامن خواهد بود. چنانچه ماده ۷ قانون مسئولیت مدنی می‌گوید: «کسی که نگهداری یا مواظبت مجنون یا صغیر، قانوناً یا بر حسب قرار داد، به عهده او می‌باشد در صورت تقصیر در نگهداری یا مواظبت، مسئول جبران زیان وارده از ناحیه مجنون یا صغیر می‌باشد» مربی کشتی که ناظر کشتی تمرینی دو نوجوان است نیز اگر از اعلام خطا بودن اجرای فن یکی علیه دیگری، خودداری کند و یا مربی مدرسه فوتبال در صورت قصور از انجام وظیفه، تسبیباً موجب مصدومیت ورزشکار نابالغ شود، ضامن خواهد بود در سایر موارد طبق قانون مسئولیت مدنی عمل می‌شود. مثلاً داور فوتبال که به سبب ترک اعلام خطاهای عمدی بازیکنان باعث جری شدن آنها شده و موجب شود که برای یکی از بازیکنان، ایجاد خطر گردد به نسبت زیان وارده، مسئول خواهد بود و یا داور ژیمناستیک که لوازم را مورد بررسی قرار ندهد و به مصدومیت بازیکن منتهی شود، ضامن است. شایان ذکر است که اگر فعل بازیکنی که منجر به مصدومیت دیگری شده، با رعایت مقررات ورزشی، صورت پذیرفته باشد، مسئولیتی برای بازیکن و یا داور در پی نخواهد داشت. اما در حوزه ورزش باید متوجه بود که حادثه جزو ماهیت ورزش می‌باشد. بنابراین حادثه ای سبب مسئولیت خسارت زننده خواهد شد که در اثر نقض مقررات بوجود آمده باشد. فرد خسارت دیده نیز برای جبران خسارت خود باید قواعد عام را رعایت کند و به دادگاه صالح برای جبران خسارت خود مراجعه کند. (شکری، ۱۳۷۸، ص

(۷۱)

۸- مبانی حقوقی عدم مسئولیت مدنی ورزشکاران

به رغم آنکه بازیهای ورزشی، جایگاه آسیب‌ها متنوع است، حقوق در برابر فوائد ورزش و مقبولیت فراوان آن در تزد مردم و جوامع انعطاف نشان داده است. از این رو در قوانین از ضرب و جرح های ناشی از حوادث ورزشی جرم زدائی گردیده و قواعد عمومی مسئولیت مدنی (که در این خصوص بر پایه وجود خطا و تقصیر فرض می‌شود) اجرا نمی‌گردد و به ناچار باید تقصیر و خطای ورزشی را تابع قواعد ویژه این حرفه و مقررات فدراسیون

های رسمی رشته های ورزشی کرد یا آنکه برپایه پذیرش خطر یا شرط عدم پذیرش مسئولیت، انتفای مسئولیت مدنی ورزشکاران را توجیه نمود. (کاشف و شیدائی، ۱۳۸۹، ص ۳۳)

به هرروی، در مورد مبنای عدم مسئولیت مدنی ورزشکاران در عملیات ورزشی دیدگاههای حقوقی متفاوتی وجود دارد. در ادامه به معرفی و بیان اهم این دیدگاهها می پردازیم:

۸-۱- قدرت عرف و نیاز اجتماعی

با اینکه قانون بسیاری از حرکات ورزشی را سرزنش و تقبیح می کند، اما بلحاظ رویکرد اجتماع و عرف به ورزشهایی که چنین حرکاتی را در بردارد، قانون عقب نشینی کرده و چنین ورزشها و مسابقاتی را می پذیرد، درحقیقت نیاز اجتماعی و عرف، می تواند قدرت قانون و دولت را بی فروغ و ناتوان سازد. خطای ورزشی را عرف و عادت مشخص می کند، البته این عرف توسط فدراسیون های ورزشی داخلی و بین المللی تدوین و در مجموع قوانین و مقررات آن رشته ضبط و گاه تعدیل و تصحیح می شود، بدین ترتیب عرف و عادات خاص، قواعد بازی ها و مسابقات ورزشی را معین می کند و بر اساس این مجموع مقررات، خطا و مسئولیت تشخیص داده می شود. برخی عرف یا مصالح عرفی را به عنوان مبنایی برای مسئولیت مدنی ورزشکاران مطرح کرده اند و حتی گفته اند که نیاز اجتماعی و عرف در عرصه ورزشی می تواند قانون را بی فروغ سازد و در پی آن آسیب های ورزشی را از قلمرو قواعد مسئولیت مدنی خارج گرداند

مجموعه مقررات و الزامات ناشی از عرف و گروه های اجتماعی خاص، مبنای الزامات حقوقی قرار می گیرد و دولت را به انعطاف در برابر آن وادار می سازد، هر چند در مواردی دولت ها نیز بر پایه ی اصول ویژه خود در مقابل پاره ای از آن ها ایستادگی می کنند. درخصوص این دیدگاه می توان گفت که ضرورت و قدرت ناشی از عرف، توجیه گر حرکات ورزشی و حوادث ناشی از آن است، بنابراین اگر ورزشکار با رعایت مقررات یک رشته با ضربه ای مجاز به حریف خود آسیب برساند، نمی توان بر اساس مقررات کلی مسئولیت مدنی او را به جبران خسارت محکوم ساخت. ازسوی دیگر به اقتضای عرف، مجامع ورزشی (از قبیل فدراسیون های ورزشی جهانی و سازمان های ورزشی فراملی) می توانند عنان امور را یکسره از دولت بگیرند و خود به وضع قاعده بپردازند. این گروه، جهانی ویژه خود دارد که در آن حکم می راند و دولت ها را در عمل ناچار به پیروی از آن هستند. (قبادی، ۱۳۸۸، ص ۱۹)

۲-۸- قبول خطر و رضایت زیان دیده

در حوادث ناشی از عملیات ورزشی، ورزشکاری که زیان می بیند، خود اقدام به قبول خطر و زیان کرده است و با شرکت در مسابقه و بازی ورزشی به حوادث و آسیب های ناشی از آن تن در داده است. از این رو چگونه می توان به او حق تعقیب داد و ورزشکار عامل زیان را مسئول دانست. از سویی دیگر، عرف گذشت و مردانگی در بازی های ورزشی از عوامل حقوقی و روانی دیگری است که حربه ی قانون را کند می کند و ویژگی های مسئولیت ورزشی را نمایان می سازد. این دیدگاه در بسیاری از حقوق کشورها به ویژه در رویه ی قضائی دادگاه های انگلیس و آمریکا مورد حمایت قرار گرفته است و آراییی که دعاوی جبران خسارت را به استناد عرف، رضایت زیان دیده و شرکت اختیاری او در مسابقه رد کرده اند، فراوان است. از این رو برخی از صاحب نظران علم حقوق در نوشته های خود اظهار نموده اند که قبول خطر، پذیرش ارادی، صریح یا ضمنی خطری است که شناخته شده و مورد ارزیابی قرار نگرفته است، بنابراین کسی که خطر ناشی از رفتار غیر را پیش بینی کرده و می پذیرد، نمی تواند در صورت تحقق ضرر و زیان، مطالبه ی خسارت نماید. البته ناگفته نماند که رضایت و قبول خطر به منزله ی پذیرش تمامی آسیب های ناشی از حوادث ورزشی و انتفاع کامل مسئولیت نیست، زیرا حتی ورزشکاران حرفه ای هم خطرهای عادی بازی را قبول می کنند و به خطرهای آسیب های ناشی از خطاهای عمدی طرف مقابل، یا قصور برگزارکننده مسابقات یا مسئولان ورزشگاه تن در نمی دهند و به عباری می توان گفت در مورد خطرهای نامتعارف و غیر قابل پیش بینی چنین رابطه ای برقرار نخواهد بود. (کاشف و شیدائی، ۱۳۸۹، ص ۱۱۳)

۳-۸- شرط عدم مسئولیت و تبری

قراردادهای براءت و مصونیت از مسئولیت نیز در توجیه پاره ای از حوادث ورزشی و انتفای مسئولیت مدنی در آن نقش دارد که بصورت مکتوب و طی قرارداد میان بازیکنان و مسئولین مسابقات و سایر عوامل ورزشی در مسابقات و بازی ها مورد بهره برداری قرار می گیرد. با این همه، قرارداد یا شرط تبری و معافیت از مسئولیت در مورد زیان های عمدی و در حکم عمد نفوذ و جاهت ندارد، از سوی دیگر ابرا در همه رشته ها و مسابقات ورزشی امکان پذیر و فراهم نیست و در عمل معدودی از مسئولیت های ورزشی به هشدار و قراردادهای براءت از مسئولیت پیوند می خورد. بدین ترتیب بنا کردن انتفای مسئولیت مدنی در ورزش بر اساس هشدار و ابرا، عمومیت و فراگیری مطلوب راندارد، ضمن اینکه در مقررات مربوط، به ویژه بند ث ماده ۱۵۸ رافع مسئولیت ناشی از حوادث ورزشی به قیدهایی چون دادن هشدار و آگاهی یا معافیت و براءت جستن از مسئولیت محدود نشده است. (قبادی، ۱۳۸۸، ص ۲۳)

۹- حقوق ورزش در فقه امامیه

آیات و روایات متعددی در اسلام راجع به ورزش موجود است. به موازات این منابع فقها در باب مسئولیت‌های حقوقی ناشی از حوادث ورزشی نظرات مستحکمی را مطرح نموده‌اند و فقهایی همچون علامه حلی، محقق حلی، شیخ طوسی، محمد حسن نجفی و... در کتب خود به حقوق ورزشی پرداخته‌اند اما با توجه به محدودیت‌های رشته ورزشی در گذشته فتاوی نیز از نظر کمی محدود است ولی به لحاظ کیفی می‌توان در اغلب رشته‌های ورزش بدن استناد نمود.

ابن قدامه می‌گوید: اگر شخصی، فرزند نابالغ خود را به معلم شنا بسپارد تا به او شنا یاد دهد و طفل غرق شود ضمان برعهده اقارب و خویشان معلم شنا خواهد بود زیرا تقصیر و کوتاهی او در نگهداری از طفل به غرق شدن او انجامیده است. اما درباره بالغ، ابن براج طرابلسی می‌گوید: فرد بالغ و عاقلی که برای یادگیری شنا نزد مربی رفته و در اثنای آموزش غرق شود، چون عامل ترک احتیاط خودش بوده است لذا کسی ضامن نیست. صاحب جواهر درباره کسی که از محدوده زمین تیراندازی، عبور نموده و کشته شده است می‌گوید: اگر کسی از خارج زمین تیراندازی عبور کند و تیری به خطا به او اصابت کند، دیه‌اش بر عهده عاقله تیرانداز است اما اگر عامدانه باشد، باید قصاص شده و یا خود، پرداخت دیه کند. در این میان، یک استثناء وجود دارد و آن اینکه تیرانداز هشدار داده باشد و فرد عاقل، هشدار رانشیده و امکان تغییر مسیر را داشته باشد. در این صورت، عاقله ضامن نمی‌باشد. چنانچه فرمودند: «قَدْ أَعْدَرَ مَنْ حَذَرَ» کسی که هشدار دهد از مجازات، معاف می‌گردد. (علیدوست، ۱۳۸۴، ص ۹۷)

۱۰- استفتاعات ورزشی

حضرت آیت الله العظمی میرزا جواد تبریزی (ره): چنانچه معرض این باشد که به خود شخص یا طرف مقابل جنایتی وارد شود، ورزش مزبور اشکال دارد هر چند دو طرف راضی به این امر باشد.

حضرت آیت الله العظمی سیستانی: انواع بازیها اشکال ندارد مگر اینکه مستلزم ضرری مانند مرگ یا نقص عضو باشد که در این صورت بازی حرام خواهد بود.

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی: در صورتی که برای دفاع شخصی یا از کشور و کیان مسلمین لازم باشد اشکالی ندارد ولی طرفین قبل از شروع از یکدیگر باید براثت بجویند تا ضامن هم نباشند.

حضرت آیت الله العظمی موسوی اردبیلی: ورزشی که چنانچه ضرر داشته باشد جایز نیست، البته اگر تربیت افرادی در این ورزشها لازم و ضروری باشد، ممکن است با شرایط خاصی تجویز شود

حضرت آیت الله العظمی علوی گرگانی: ورزشهایی که موجب ضرر و زیان بدن است حرام است.

حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی: واضح است که ایجاد ضرب و شتم و ایراد جرح و قتل حرام است.

حضرت آیت الله العظمی صانعی: ورزشهای عقلایی که پیش بینی لازم برای جلوگیری از خطر در آنها می شود نمی توان آنها را به واسطه احتمال رسیدن ضرب به بدن و جرح و جنایت به آن، حرام دانست چون این گونه احتمالها در امور جایز دیگر هم وجود دارد، آری اگر برای رفع خطرهای پیش بینی لازم برای جلوگیری از خطر نشده باشد و خطر ضرر هر چند کم باشد و در حد جرح و شکستگی استخوان (چه رسد به بالاتر و احتمال کشته شدن) حرام می باشد. چون هر کاری با خوف از خطر، حرام می باشد و در حرمت، همان خوف کفایت می کند و احراز لازم نمی باشد. (همان، ص ۹۱)

۱۱- تحلیل فقهی بند ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی

در این قسمت به بررسی مبانی فقهی عدم مسئولیت مدنی ورزشکاران در ارتباط با یکدیگر بر پایه بند ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی پرداخته می شود و برای اثبات عدم مسئولیت مدنی ورزشکاران در ارتباط با یکدیگر از قواعد فقهی استفاده می شود.

۱۱-۱- اذن قانون گذار

اذن قانونی یکی از عوامل موجهی فعل زیان بار به شمار آمده است؛ یعنی هرگاه عملی موجب ضرر و زیان دیگری گردد و مقتضی مسئولیت مدنی وجود داشته باشد، اموری فعل زیان بار را توجیه کرده و انجام آن را موجب مسئولیت مدنی تلقی نمی کند. در توضیح نظریه فوق باید گفت: قانون گذار در بند ۱۵۸ عملیات ورزشی را با شرایطی جزء عوامل موجهی جرم قرار داده است. اما درباره توجیه مسئولیت مدنی به صراحت سخنی به میان نیاورده است. ولی از آنجا که دأب قانون گذار در قانون مجازات اسلامی بیان مختلط مسئولیت کیفری و مدنی با یکدیگر بوده است این استنباط قوت می گیرد که بند ۱۵۸ با اذن قانون گذار مسئولیت کیفری و مدنی را توأمان رفع می نماید؛ زیرا چنانچه بند ۱۵۸ مسئولیت مدنی را زایل نمی نمود، قانون گذار آنرا ذکر می کرد. فقیهان نیز به مناسبت های گوناگون به رابطه اذن قانون گذار و مسئولیت مدنی پرداخته اند و زوایای مختلف آن را کاویده اند. برخی از فقیهان اذن قانونی و اجازه قانون گذار بامسئولیت مدنی و ضمان منافات دارد. این دیدگاه حتی در قالب قاعده در برخی کتب قواعد فقه نیز بیان شده است.

استاد عباسعلی عمید زنجانی در کتاب قواعد فقه بخش حقوق جزا، قاعده ی یکصد و هفتم را به این موضوع اختصاص داده است. امام خمینی (ره) دو قاعده کلی ارائه می دهد: (۱) هرچه به لحاظ شرعی در آن اذن داده شده

باشد، تلف آن موجب ضمان نخواهد بود؛ ۲) هرآنچه در آن اذن وجود نداشته باشد، مسئولیت آور است. البته امام در کلیت و جامع بودن این دو قاعده اظهار تردید می‌نمایند.

نظر مخالفان در این خصوص: علی الرغم آن‌چه درباره‌ی قاعده‌ی فوق از آثار فقیهان گفته شد، برخی قاعده‌ی مذکور را نپذیرفته و با آن مخالفت نموده‌اند. آنان معتقدند بسیاری از افعالی که از لحاظ شرعی جایزند، مسئولیت آفرین و ضمان‌آورند و اجازه‌ی شرع و قانون‌گذار نمی‌تواند رافع مسئولیت مدنی گردد. سید احمدخوانساری نیز اذن را به تنهایی منافی ضمان نمی‌داند. یکی از مواردی که محققان برای رد این قاعده به آن استناد کرده‌اند، قتل خطایی محض و یا شبه‌عمد است. در این دونوع قتل با وجود امکان حلیت نفس عمل موجب قتل، ضمان ثابت شده و قاعده‌ی "الجواز الشرعی ینافی الضمان و العقوبه" را مخدوش می‌کند. از طرف دیگر گاهی نیز نفس عمل غیر مجاز است ولی مسئولیت مدنی را همراه ندارد؛ مانند حبس حر (آزاد) که شرعاً جایز نیست ولی ضمانی هم بر آن مترتب نیست. بنابراین در برخی موارد به جای قاعده‌ی "الجواز شرعی ینافی الضمان و العقوبه" قاعده‌ی "الجواز شرعی لایبطل حق الغیر جاری می‌شود". از بررسی دیدگاه‌های متفاوت در خصوص قاعده فوق به این نتیجه می‌رسیم در برخی موارد اذن قانون‌گذار می‌تواند مسئولیت مدنی را نفی کند. در عملیات ورزشی، قانون‌گذار به ورزشکاران در محدوده‌ی مشخصی اذن داده است؛ یعنی قواعد بازی رعایت شده و ورزش مخالف با موازین شرعی نداشته باشد. اذن قانون‌گذار در بسیاری از موارد با اتلاف و زیان ورزشکاران ملازمه دارد؛ مثلاً در ورزش کاراته و بوکس اذن قانون‌گذار همراه با اتلاف و زیان است. و در صورتی که آسیبی به ورزشکار برسد، ورزشکار مقابل ضامن نخواهد بود البته با این فرض که از قواعد آن ورزش تخطی نکرده باشد. بنابراین اذن قانون‌گذار به ورزشی مثل کاراته و بوکس (که معمولاً همراه آسیب و زیان است) اذن به لوازم آن ورزش است. اذن قانون‌گذار در این صورت رافع مسئولیت مدنی و ضمان می‌باشد. (قبادی، ۱۳۸۸، ص ۷۸)

۱۱-۲- قاعده‌ی اقدام

طرح قاعده‌ی اقدام به عنوان یکی دیگر از مبانی فقهی بند ۱۵۸ نیز حایز اهمیت بوده و ارزش بررسی و ارزیابی را دارد. در قاعده اقدام که قاعده‌ی فقهی است: هرکس به ضرر خود نسبت به مال، جان خود اقدامی کند در مورد اقدام او کسی به نفع او ضمان قهری یا مسئولیت مدنی ندارد. بنابر این قاعده هرکس با رضایت وبدون اکراه یا تهدید اقدام به عملی کند و در حین یا بعد از انجام آن مضروب شود هیچ کس ضامن نیست مگر در صورت تعدی و تفریط.

مستند قاعده‌ی اقدام را می‌توان به روایات و بنای عقلا بازگرداند. روایت: "لا یحل مال امر مسلم الا بطیب نفسه" دلیل روایی قاعده‌ی اقدام به‌شمار می‌آید. این خبر از سماعه از بدین مضمون نقل نموده‌اند که «کسی ۷ امام جعفر

صادق(ع)نقل شده است که از پیامبر اکرم که در نزد او امانتی باشد باید آن را به صاحبش برگرداند، زیرا جان و مال مسلمان حلال نمی‌باشد و تصرف در آن جایز نیست مگر اینکه رضایت داشته باشد. بنا بر اطلاق مفهوم و مستثنی ظاهر اینست که تمام موضوع برای جواز تصرف و حلّیت مال غیر، همان اذن، رضایت نفس است پس زمانی که رضایت مالک برای تصرف در مالش باشد، ضمان ساقط می‌شود. دلیل دیگر قاعده‌ی اقدام " بنای عقلا " است؛ زیرا فردی که بالغ و رشید باشد با علم و اراده علیه خود در امور مالی اقدام نماید و موجبات ورود زیان بر مال خود را فراهم نماید در واقع " اقدام مجانی " بر ضرر خود کرده و در چنین مواردی که خود شخص اقدام بر ورود ضرر بر مال خود بکند، احترام مال خود را ساقط نموده است. و قهراً عقلاً بما هو عقلاً هیچ‌گونه مسئولیتی برای شخصی که این عمل را انجام داده است، قایل نیستند. همچنین شرع نیز به مقتضای قاعده‌ی ملازمه (کل ما حکم به العقل حکم به الشرع) مسئولیتی نمی‌بیند. از این رو بطور صریح قاعده‌ی اقدام از موارد معافیت و عدم تعلق مسئولیت مدنی محسوب می‌گردد. (حکمت نیا، ۱۳۸۶، ص ۴۷)

استناد به قاعده‌ی اقدام برای رفع مسئولیت در عملیات ورزشی در صورتی موجه به نظر می‌رسد که محدوده‌ی این قاعده را توسعه دهیم و به موارد خسارات‌های بدنی و صدمات جسمی نیز بکشانیم. فقیهان به طور سنتی از قاعده‌ی اقدام برای رفع مسئولیت مالی استفاده کرده‌اند و آنچه در کتب فقهی آمده گویای این مطلب است. به عنوان مثال مرحوم مراغی در عناوین الفقهیه کلیه‌ی مثالهایی که برای جریان قاعده‌ی اقدام ارائه می‌کنند، بامسائل مالی ارتباط دارد و به خسارت‌ها و صدمات جسمی اشاره‌ای نکرده است. اما علی‌رغم این که در بسیاری از کتب فقهی از قاعده‌ی اقدام در رفع ضمان‌های مالی استفاده شده و این تصور را به وجود آورده است که مجرای قاعده‌ی اقدام امور مالی است، بررسی دقیق آثار فقهی نشان می‌دهد که درپاره‌ای مواقع از این قاعده در رفع مسئولیت مدنی درصدمات بدنی و خسارات جسمی نیز می‌توان استفاده کرد. (علوی قزوینی و مقدادی، ۱۳۹۰، ص ۱۰۹)

۱۱-۳- قاعده‌ی تحذیر

در حوزه‌ی مسئولیت افراد نسبت به افعال و اعمالشان فقیهان قاعده‌ای را با نام " تحذیر " مطرح کرده‌اند. مفاد این قاعده اجمالاً این است که اگر کسی در جریان انجام کاری هشدار دهد و اعلام خطر کند ولی زیان‌دیده به آن توجه نکند و خسارتی پدید آید، هشدار دهنده مسئولیتی در قبال خسارت به وجود آمده نخواهد داشت. قاعده‌ی تحذیر بر اساس اصل عقلایی سبب و مباشر است که در این مورد شخص هشدار داده شده به علت عدم توجه به اعلام خطر و اقدام به ورود در قلمرو، نسبت به پدیده‌ی تلف عامل اقوی محسوب می‌گردد. تحذیر به طور مطلق رافع مسئولیت مدنی و کیفری نیست، بلکه باید با شرایطی همراه باشد. شرط اول شنیدن اعلان خطر توسط زیان‌دیده و شرط دوم هم فرصت کافی برای اقدام لازم و عکس‌العمل مناسب توسط زیان‌دیده است. شنیدن عنوانی طریقی

است و موضوعیت ندارد، همچنین تحذیر امری نوعی است؛ یعنی تحذیر کننده کاری کند که نوعاً انسان متعارف از خطر آگاه شده بتواند اقدام مناسب را انجام دهد. مستند این قاعده، حدیثی از امام صادق است. در این روایت آمده، آن حضرت روایت را از امیرالمؤمنین آورده است: ((كَانَ صَبِيَّانَ فِي زَمَنِ عَلِيٍّ ع يَلْعَبُونَ بِأَخْطَارِهِمْ فَرَمَى أَحَدُهُمُ الْأَخَرَ بِخَطَرِهِ فَدَقَّ رَبَاعِيَهُ ي صَاحِبِهِ فَرَفَعَ ذَلِكَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ع فَأَقَامَ الرَّامِيَ الْبَيْتَةَ ي بِأَنَّهُ قَالَ حَذَارِ حَذَارِ فَدَرَأَ عَنْهُ الْقِصَاصَ)) کودکانی بادوستان خود در زمان حضرت علی با فلاخن بازی می کردند، پرتاب فلاخن به یکی از آنان موجب اصابت به دندان دوستش شد و یکی از دندانهای او شکست. طرفین را برای قضاوت به نزد آن حضرت آوردند و جریان امر را مطرح ساختند، خسارت زننده در مقام دفاع از خویش در خصوص اثبات این که قبل از اقدام " حذار " گفته مبادرت به اقامه ی بینه نمود. آن حضرت چنین حکم صادر فرمود: " قصاص بر او نیست " و آنگاه حکم خویش را چنین مستند نمود: " کسی که هشدار داده، معذور است. (هاشمی نوربخش، ۱۳۸۴، ص ۳۹)

باتوجه به آنچه گفته شد، قاعده ی تحذیر می تواند یکی از پشتوانه های فقهی بند ث ماده ی ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی برای رفع مسئولیت مدنی از ورزشکار باشد؛ زیرا ورزشکاران از خطر ورود به مسابقات ورزشی همواره تحذیر می شوند و از آنجایی که معیار در تحذیر نوعی است، ورزشکاران از راه های گوناگونی از خطر ها و صدمه های ناشی از مسابقات ورزشی آگاه می شوند و بر حذر داشته می شوند. این تحذیر ممکن است به طور شفاهی یا کتبی یا به واسطه ی حضور ورزشکار در اجتماع تحصیل شود. برگزارکنندگان مسابقات ورزشی به طور شفاهی و کتبی می توانند ورزشکاران را از خسارت ها و صدمه های احتمالی ناشی از مسابقات ورزشی تحذیر کنند و به آنان هشدار دهند. همچنین ورزشکاران بعنوان عضوی از جامعه آنان را از مخاطراتی که در بازی های ورزشی وجود دارد، آگاه می سازد و به طور غیر مستقیم بر حذر می دارد. ورزشکاران نیز همیشه فرصت کافی برای اقدام و نشان دادن واکنش دارند. آنان می توانند بعد از دریافت تحذیر و هشدار از بازی ورزشی کناره گیری کنند. اما چنانچه به هشدار توجه نکردند و حضور در مسابقه را انتخاب کردند در برابر صدمه ها و خسارت های جسمی ضمانت و مسئولیتی در کار نخواهد بود؛ زیرا قبلاً به آنان نسبت به خسارت ها و صدمه های احتمالی هشدار لازم داده شده است.

نتیجه گیری

در بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ اصل بر جرم نبودن حوادث ورزشی است. که با الهام از قانون اساسی و فقه حوادث ناشی از عملیات ورزشی را مشروط به رعایت مقررات و انطباق با موازین شرعی از علل موجهه به شمار آورده است. اما به مجرد اینکه ورزشکار ناقض مقررات ورزش مربوط به خود شود او را مسئول می دانیم و مسئولیت او بدین منوال است که اگر در رفتار او عمد نباشد و صرفاً یک تقصیر باشد، مسئولیت مدنی ناشی از جبران خسارت وارده بر زیان دیده بر او تحمیل می شود؛ ولی اگر عمد در آن نیز به اثبات برسد

مسئولیت کیفری نیز بر دوش وی است. به عقیده‌ی بسیاری از حقوقدانان این بند رافع مسئولیت مدنی نیز است. از سویی مطالعه فقه امامیه نشان می‌دهد که در فقه نیز ابزارهایی برای پاسخ به مسئولیت ورزشی وجود دارد و این می‌طلبد که مقنن با استمداد از حقوق تطبیقی مسأله مزبور را در قوانین نیز منعکس نماید. از مبانی فقهی بند ث که در بحث رفع مسئولیت مدنی کاربرد دارد اذن قانون‌گذار و قاعده اقدام و تحذیر و اصل برائت است با مطالعه وضعیت تقریباً مشابه حقوق ایران و فقه امامیه و با لحاظ مسبوق بودن مسئولیت شخصی ورزشکار در میان فقها، به نظر می‌رسد با وجود عدم تصریح در حقوق ایران، مبانی مسئولیت نیز در هر دو نظام حقوقی با نظریه تقصیر سازگار می‌باشد.

پیشنهادات

بامطالعه منابع فقهی و قوانین مدون و آرا و رویه‌های قضائی مشاهده شد که چه از لحاظ کمی چه کیفی به نحو تحسین برانگیزی به موضوع مسئولیتهای قانونی در ورزش پرداخته نشده، لذا به منظور رفع موانع موجود در کشور پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد.

۱- در وضع مقررات ورزشی، بهتر است علاوه بر متخصصین آن رشته ورزشی از وجود صاحب نظران رشته‌های فقهی و حقوقی (حقوق جزا و خصوصی) بهره‌مند شده تا اطمینان حاصل شود که مقررات ورزشی به موازین شرعی نزدیک تر است.

۲- مصادیق خطاهای عمدی در مقررات ورزشی گنجانده شود. به عبارتی مرز بین خطای ورزشی با جرم عمد ورزشی در قالب عملیات ورزشی در قوانین مشخص گردد.

۳- تخصیص دادگاههای ویژه ورزشی در قوه قضائیه برای رسیدگی تخصصی به جرائم ورزشی، برگزاری کلاسهای توجیهی برای قضاتی که به پرونده‌های ورزشی رسیدگی می‌کنند با استفاده از اساتید رشته‌های مختلف ورزشی به منظور ازدیاد دانش ورزشی.

منابع

۱. قرآن کریم، سوره بقره.
۲. آقائی نیا، حسین، ۱۳۸۶، حقوق ورزشی، نشر میزان، چاپ هشتم.

۳. ادرم، مجتبی، ۱۳۸۹، بررسی و مقایسه میزان آگاهی مربیان چهار رشته منتخب ورزشی شهر اهواز با جنبه های حقوقی و قانونی ورزش، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز، ص ۱۰۱ و ۱۰۲.
۴. استفانی، گاستون و همکاران، ۱۳۷۷، حقوق جزای عمومی، دو جلدی، ترجمه حسن دادبان، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
۵. امینی صارمی، عباس؛ مظهر، علی و خاکسار، فاطمه، ۱۳۹۲، اخلاق و حقوق ورزشی، انتشارات شاپورخواست.
۶. حکمت نیا، محمود، ۱۳۸۶، مسئولیت مدنی در فقه امامیه، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ص ۹۸.
۷. زنگنه، مرتضی، ۱۳۹۰، مسئولیت کیفری مربیان و داوران در ورزش، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم.
۸. شکری، نادر، ۱۳۷۸، قتل و صدمات بدنی غیر عمدی در جرائم ناشی از حوادث ورزشی، پایان نامه کارشناسی ارشد جزا، دانشگاه آزاد تهران مرکز.
۹. صالح ولیدی، محمد، ۱۳۸۵، حقوق جزای عمومی، تهران، انتشارات سمت، جلد دوم.
۱۰. علوی قزوینی، سید علی و مقدادی، محمدمهدی، ۱۳۹۰، مبانی فقهی و حقوقی عدم مسئولیت مدنی ورزشکاران در عملیات ورزشی، مجله علمی پژوهشی نامه مفید، شماره ۸۵، ص ۱۰۷-۱۱۳.
۱۱. علی آبادی، عبدالحسین، ۱۳۸۵، حقوق جنائی، انتشارات فردوسی.
۱۲. علیدوست، ابوالقاسم، ۱۳۸۴، فقه و عرف، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی تهران، چاپ اول.
۱۳. فروغی پور، حمید، ۱۳۸۸، بررسی میزان آشنائی دانشجویان ورزشکار دانشگاه آزاد لرستان با مسئولیت مدنی در ورزش، همایش بین المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی، پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزش جمهوری اسلامی ایران.
۱۴. قاسم پور، یوسف، ۱۳۷۶، قوانین داوری فوتبال، رشت، نشر جاوید.
۱۵. قبادی، حمداله، ۱۳۸۸، مبانی فقهی حقوقی ورزش و مسابقات ورزشی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده الهیات دانشگاه پیام نور تهران.
۱۶. کاشف، میرمحمد و شیدایی، مهدی، ۱۳۸۹، حقوق و اخلاق ورزشی، انتشارات بامداد کتاب.
۱۷. محسنی، مرتضی، ۱۳۸۲، کلیات حقوق جزا، انتشارات گنج دانش، جلد ۱، ص ۲۷.
۱۸. محمدزاده رهنی، محمدرضا، ۱۳۸۷، بررسی فقهی حوادث و صدمات ورزشی، فصلنامه فقه و تاریخ تمدن، شماره ۱۶، صص ۹۱-۱۲۶.
۱۹. منتظری نجف آبادی، حسن، ۱۳۹۰، حقوق ورزشی و مسئولیت مدنی ورزشکاران، کار تحقیقی، دانشگاه پیام نور مرکز تهران، پایگاه نشر مقالات حقوقی حق گستر.
۲۰. نوربها، رضا، ۱۳۸۵، زمینه حقوق جزای عمومی، تهران، انتشارات گنج دانش، ص ۲۳۰.
۲۱. هاشمی نوربخش، حسن، ۱۳۸۴، ورزش از دیدگاه اسلام، قم، انتشارات سبط النبی، ص ۲۳ - ۲۲.
۲۲. یارمحمدی، سعید و اوصالی، علی، ۱۳۹۲، حقوق ورزشی، انتشارات نیکان کتاب، چاپ اول، ص ۳۳.